

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 51-52 (2015)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 51-52 (2015)

Η απελευθέρωση της Πρέβεζας το 1912.

Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος

doi: [10.12681/prch.28299](https://doi.org/10.12681/prch.28299)

Copyright © 2015, Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αναστασόπουλος Ν. Α. (2015). Η απελευθέρωση της Πρέβεζας το 1912. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (51-52), 179–190.
<https://doi.org/10.12681/prch.28299>

Νικόλαος Α. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ*

Η απελευθέρωση της Πρέβεζας το 1912¹

*Όψεις, καταγραφή και μαρτυρίες
μέσα από το περιοδικό «Πρεβεζάνικα Χρονικά»*

Κυρίες και Κύριοι

Με ιδιαίτερη χαρά και τιμή ευρίσκομαι σήμερα στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Πρέβεζας, μιας πόλης, με την οποία με συνδέουν ισχυροί δεσμοί αγάπης, καθώς για 20 ημέρες, τον Ιούλιο του 1999, συμμετείχα στην επιστημονική ομάδα κατάταξης και αρχειοθέτησης του Ιστορικού Αρχείου της Μητροπόλεως Νικοπόλεως και Πρεβέζης, υπό την καθοδήγηση του καθηγητή Γεωργίου Πλουμίδα, σήμερα διευθυντή του Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, αλλά και τη φιλοξενία του τότε Μητροπολίτη Νικοπόλεως Μελετίου.

Διεισδύοντας, όμως, στο θέμα της σημερινής μας ομιλίας οφείλουμε να αποδεχθούμε ότι ο μήνας Οκτώβριος, τόσο για την Πρέβεζα, όσο και φυσικά για ολόκληρη την Ήπειρο, κατέχει ξεχωριστή θέση στη συλλογική μας μνήμη. Μόλις αύριο, συμπληρώνονται 103 χρόνια από την ημέρα της 21^{ης} Οκτωβρίου του 1912. Βεβαίως, στο διάστημα αυτό, η ιστορική μνήμη των συγκεκριμένων γεγονότων παρέμεινε ζωντανή, χάρη τόσο στον σχετικό γραπτό λόγο, όσο κυρίως και στην προφορική αφήγηση των πρωταγωνιστών των γεγονότων εκείνων. Άλλωστε, κάθε οικογένεια της περιοχής διαθέτει, σε σημαντικό βαθμό, σχετικές μνήμες από τα γεγονότα των Βαλκανικών πολέμων, καθώς κάποιος παλιός μέλος της έλαβε μέρος στις αντίστοιχες πολεμικές επιχειρήσεις. Στην ίδια κατεύθυνση, εορτάστηκε πριν τρεις ημέρες, η αντίστοιχη επέτειος της εισδοχής της Φιλιππιάδας στο Ελληνικό Κράτος, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 12 Οκτωβρίου του 1912.²

* Ο Νικόλαος Α. Αναστασόπουλος είναι επίκουρος καθηγητής Νεώτερης και Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

¹ Πρόκειται για την ελαφρώς επαυξημένη πανηγυρική ομιλία, η οποία εκφωνήθηκε στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Πρέβεζας, στις 20 Οκτωβρίου 2015, στο πλαίσιο των εορτασμών του Δήμου Πρέβεζας για τα 103 χρόνια από την απελευθέρωση της Πρέβεζας.

² Για την απελευθέρωση της Φιλιππιάδας και της Πρέβεζας βλ. ΓΕΣ 1987, 142, 144-148.

Επί της ουσίας, πάντως, το γεγονός της ένταξης της Πρέβεζας στο Ελληνικό Κράτος επρόκειτο για ένα από τα καθοριστικά σημεία της δράσης του Βαλκανικού πολέμου, που ξέσπασε τον Οκτώβριο του 1912 και σηματοδότησε έκτοτε για το Ελληνικό Κράτος μία επίπονη προσπάθεια εδαφικής ολοκλήρωσης. Στην περίπτωση μας, ωστόσο, η εικόνα του ηπειρώτικου μετώπου, από τον Οκτώβριο του 1912 έως τα τέλη του Φεβρουαρίου του 1913 και την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, αντικατόπτρισε αυτήν ακριβώς τη διαδρομή και έδωσε την ευκαιρία στους Ηπειρώτες να εκπληρώσουν προσδοκίες πολλών ετών.³ Βεβαίως, για την επίτευξη του σκοπού, ταχύτατα, συγκροτήθηκαν εθελοντικά σώματα από τις ηπειρώτικες παροικίες του εξωτερικού, ενώ κινητοποιήθηκαν και οι κάτοικοι της Ηπείρου, οι οποίοι σχημάτισαν αυτόνομα εθελοντικά σώματα ή εντάχθηκαν στις τακτικές μονάδες του στρατού.⁴

Ως εκ τούτου, η προετοιμασία και κατ' επέκταση η παράδοση της Πρέβεζας στον Ελληνικό Στρατό υπήρξε ένα συλλογικό επίτευγμα του στρατεύματος και υπογράμμισε, για τη συγκεκριμένη περιοχή, τη λήξη του αγώνα κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την επίτευξη του σημαντικού παραθαλάσσιου χερσαίου στόχου. Άλλωστε, ακολούθως, οι ελληνικές δυνάμεις υποστηριζόμενες από πεδινό και βαρύ πυροβολικό, άρχισαν συντονισμένες επιθέσεις κατά των οχυρών, που διήρκεσαν ως τις 21 Φεβρουαρίου, οπότε, με την κατάληψη ορισμένων στρατηγικής σημασίας υψωμάτων κρίθηκε οριστικά η τύχη των Ιωαννίνων.

Βεβαίως, το τιμώμενο σήμερα ιστορικό γεγονός, με άλλα λόγια η απελευθέρωση της Πρέβεζας το 1912, δεν αξιολογείται μόνον εντός του ηπειρώτικου χώρου. Η ένταξη της Πρέβεζας στο Ελληνικό Κράτος αποτέλεσε μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής και κοινωνικής διαδικασίας και ενός δύσκολου πολεμικού εγχειρήματος που αφορούσε στην εκδίωξη του οθωμανικού στοιχείου από τις περιοχές της Ηπείρου και της Μακεδονίας και αποτυπώθηκε ευκρινώς και στον αθηναϊκό τύπο της εποχής.⁵ Θα λέγαμε ότι, ως γεγονός, εμπεριέχει το γενικότερο μήνυμα που εξέπεμψε η έκβαση των Βαλκανικών πολέμων και συνδέεται με τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής ελευθερίας, της προσδοκίας και της συνείδησης της θυσίας.

Επικεντρώνοντας την προσοχή μας στην περιοχή της Πρέβεζας, υπογραμμίζεται η αυξανόμενη και σταθερή, από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, αντιστασιακή δραστηριότητα κατά των Οθωμανών, γεγονός, το οποίο αναδεικνύει την ωριμότητα του ελληνικού στοιχείου για την εκδίωξη των Τούρκων.

³ Βλ. ΣΒΟΡΩΝΟΣ 1994, 116-118· ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ 1999· ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ 1977· ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ-ΑΙΝΙΑΝ 1992, 20-24· ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ 1977· ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ 1975· ΣΙΩΡΟΚΑΣ 2000.

⁴ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ 2015.

⁵ Βλ. ενδεικτικά τις δημοσιεύσεις του τύπου: εφημ. *Ακρόπολις*, 22-10-1912, φ. 10.149· εφημ. *Καιροί* 22-10-1912, φ. 282· εφημ. *Πατρίς*, 22-10-1912, φ. 6.766· εφημ. *Σκριπ*, 22-10-1912, φ. 6.208· πρβλ. ΑΥΔΙΚΟΣ 2013.

Διευκρινιστικά, το 1854 με τον Κριμαϊκό πόλεμο, το 1878 με τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο, το 1897 με τον Ελληνοτουρκικό, αλλά και κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνα, οπλαρχηγοί από την Πρέβεζα και την ενδοχώρα ανέπτυξαν ανάλογη πολεμική δραστηριότητα.⁶

Υπό αυτό το πρίσμα, ας μεταφέρουμε, λοιπόν, εν τάχει, τη σκέψη μας στην πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Άλλωστε, μετά την παράθεση των ανωτέρω δεδομένων, αντιλαμβανόμαστε το κοινωνικοπολιτικό αλλά και αξιακό πλαίσιο, εντός του οποίου ευρισκόταν, εν πολλοίς, το ελληνικό στοιχείο τις παραμονές της εκδίωξης των Οθωμανών από την Πρέβεζα. Κατ' επέκταση, στο επιχειρησιακό πεδίο επισημαίνουμε ότι, στις 21 Οκτωβρίου του 1912 η πόλη παραδόθηκε στον Ελληνικό Στρατό μετά από τη μάχη στη Νικόπολη.⁷ Η συμβολή, εν προκειμένω, της κρητικής πολιτοφυλακής και 300 ανεξάρτητων Κρητών ανταρτών υπό την αρχηγία του Κωνσταντίνου Μάνου υπήρξε καθοριστική. Ως εκ τούτου, στις 19 Οκτωβρίου ο Ελληνικός Στρατός προχώρησε προς την Πρέβεζα με την αρχηγία της επίθεσης να ανήκει στον ταγματάρχη Μηχανικού Παναγιώτη Σπηλιάδη, ο οποίος εισήλθε έφιππος στην Πρέβεζα το μεσημέρι της 21^{ης} Οκτωβρίου του 1912.

Προχωρώντας, λοιπόν, στη διερεύνηση των ανάλογων ιστορικών δεδομένων που ανακύπτουν από τη μελέτη των αρχειακών πηγών και της σχετικής βιβλιογραφίας, υπογραμμίζουμε σχετικώς και εξ' αρχής τη σημαντική συμβολή του περιοδικού *Πρεβεζάνικα Χρονικά* στην ανάδειξη νέων πηγών, την καταγραφή των γεγονότων και εν τέλει την προβολή και παρουσίαση των ιστορικών αυτών στιγμών. Θα έλεγε κανείς ότι το σημαντικό αυτό πόνημα, του οποίου το πρώτο τεύχος εκδόθηκε το 1978,⁸ αφενός αναδεικνύει αυτές ακριβώς τις ιστορικές και πολιτισμικές πτυχές ενός σημαντικού οικονομικού κέντρου της Ηπείρου, δηλαδή, της Πρέβεζας και της ενδοχώρας του νομού Πρεβέζης, και αφετέρου αποτυπώνει τα οικονομικοκοινωνικά δεδομένα, όπως και τις αγωνίες για την πνευματική καλλιέργεια της περιοχής, στην πορεία του χρόνου.

Επί του θέματος, πάντως, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι το περιοδικό συμπλήρωσε τον προηγούμενο Δεκέμβριο 36,5 χρόνια ζωής και το τελευταίο διπλό τεύχος του 2013, υπό τον αριθμό 49-50, ήταν αφιερωμένο στα 100 χρόνια της ελεύθερης Πρέβεζας.⁹ Κατ' αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, κατά τη διάρκεια της περιόδου ζωής του περιοδικού, δημοσιεύθηκαν πλήθος άρθρων και εκτέθηκε ποικιλομορφία στοιχείων που πραγματεύονται, μεταξύ των άλλων και το ιστορικό γεγονός της απελευθέρωσης του 1912. Ασφαλώς, η ανά-

⁶ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ 1997.

⁷ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ 1992α.

⁸ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Α', Έτος 1^ο, τεύχ. 1, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1978, Πρέβεζα 1978.

⁹ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Β', Έτος 30^ο, τεύχ. 49-50, Πρέβεζα 2013.

δειξη του πλούτου αυτού των δημοσιευμάτων επιτεύχθηκε, με τον καλύτερο επιστημονικό τρόπο, με την έκδοση του ευρετηρίου των 50 τευχών του περιοδικού, από το Ίδρυμα *Ακτία Νικόπολις* και την επιμέλεια του Νίκου Δ. Καραμπελα.¹⁰

Κατόπιν αυτών των διαπιστώσεων, επικεντρώνουμε, εν τάχει, τη σκέψη μας στις στιγμές της απελευθέρωσης, όπως το περιοδικό *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, με εξαιρετική επιτυχία και άρτια επιστημοσύνη, έχει παρουσιάσει στα τεύχη του και όπως, αντιστοίχως, οι συγγραφείς έχουν αναλύσει. Σε κάθε περίπτωση, η περιήγησή μας θα ακολουθήσει χρονολογική σειρά και τον σχετικό κατάλογο των δημοσιευμάτων θα τον ταξινομήσουμε κατά τεύχος. Έτσι, θα αξιοποιηθεί συγκριτικά η στατικότητα των κειμένων και θα ενταχθούν στη διάρκεια και τον χρόνο της ιστορίας.

Διεισδύοντας σταδιακώς στα ζητήματα, τα οποία θέσαμε, διαπιστώνουμε ότι το πρώτο σχετικό άρθρο για την απελευθέρωση της Πρέβεζας, στο εν λόγω περιοδικό, δημοσιεύθηκε το 1978 και ειδικότερα στο 2^ο τεύχος του περιοδικού της πρώτης περιόδου της κυκλοφορίας του.¹¹ Ειδικότερα, συγγραφέας του υπήρξε ο γυμνασιάρχης και φιλόλογος Μιχαήλ Κατσαούνης και το άρθρο έφερε τον τίτλο: «Πρεβεζάνικα ανέκδοτα. Η απελευθέρωση της Πρέβεζας. Από το ημερολόγιο του Ι. Ρέντζου και αναμνήσεις Ευκλείδη Τσακαλώτου».¹²

Επρόκειτο, επί της ουσίας για την παράθεση δύο εξαιρετικά σημαντικών μαρτυριών για τις πρώτες στιγμές της απελευθέρωσης, όπως τις έζησαν δύο διακεκριμένα μέλη της πρεβεζάνικης κοινωνίας, ο δήμαρχος Ιωάννης Ρέντζος και ο γυμνασιάρχης Ευκλείδης Τσακαλώτος, παππούς του νυν πολιτικού Ευκλείδη Τσακαλώτου. Ως προς τη συγκεκριμένη, μάλιστα, περίπτωση, οι δύο μαρτυρίες, οι οποίες και εγκαινιάζουν, δικαίως κατά τη γνώμη μου, την ιστορική αναδίφηση για τα γεγονότα της 21^{ης} Οκτωβρίου, στρέφουν το φάκο από την κεντρική σκηνή, στην οποία διαδραματίζονται οι εξελίξεις, στον χώρο δράσης της αφανούς πλειοψηφίας, εν προκειμένω των κατοίκων της Πρέβεζας, οι οποίοι και αποτελούν την κινητήρια δύναμη του ιστορικού γίνεσθαι. Άλλωστε, αυτή η πολυφωνία αποκαλύπτει περισσότερες πλευρές του ίδιου πρίσματος, σε μία πραγματικότητα που είναι εκ των πραγμάτων πολύπλευρη. Ωστόσο, το ενδιαφέρον μας αυξάνεται, καθώς αναζητούμε τις επάλληλες μεταβολές, τις οποίες επιδέχονται τα πορίσματα αυτών των μαρτυριών, καθώς και την εξέλιξή τους μέσα στον χρόνο. Αυτή, ακριβώς, η συλ-

¹⁰ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ 2014· πρβλ. και το άρθρο αφιέρωμα για τα 30 χρόνια κυκλοφορίας των *Πρεβεζάνικων Χρονικών*, ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ 2009.

¹¹ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Α', Έτος 1^ο, τεύχ. 2, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1978, Πρέβεζα 1978.

¹² ΚΑΤΣΑΟΥΝΗΣ 1978.

λογιστική πώς να μην αξιοποιηθεί μέσα από την πολύτιμη μαρτυρία του Ιωάννη Ρέντζου όταν, επί παραδείγματι, ανέφερε:

[...] Οι κανονιοβολισμοί ηκούοντο αραιοί από το μέρος των Αγίων Αποστόλων, οπότε άρχισαν να έρχονται κάρα, νταλήκες και αμάξια γεμάτα από πληγωμένους και φονευμένους. Ερωτώντες λοιπόν πληροφορήθημεν ότι τα εις Νικόπολιν τουρκικά πυροβολεία κατεστράφησαν και ότι ο τουρκικός στρατός συμποσούμενος εις οκτακοσίους (800) άνδρας [...] κατετροπώθη [...].¹³

Ομοίως και ο Ευκλείδης Τσακαλώτος, ο οποίος κατά τον Κατσαούνη δεν παρέλειπε να διηγείται σε κάθε επέτειο στους μαθητές του με δάκρυα στα μάτια τις σκηνές της απελευθέρωσης. Διηγείτο χαρακτηριστικά ο αείμνηστος γυμνασιάρχης:

[...] Την νύκτα έπαυσαν εντελώς οι πυροβολισμοί. Εγώ το βράδυ ετοίμαζα την Ελληνική σημαία. [...] Στις 2 μετά το μεσημέρι μάθαμε ότι θα εισήρχετο ο Ελληνικός στρατός. Πράγματι ο Δεσπότης με τα ιερά άμφια, οι ιερείς και ο λαός βγήκαν από την κεντρική οδό να υποδεχθούν τους νικητές. [...] Έγινε πανζουρλισμός. Φωνές «Ζήτω η Ελλάδα» δονούσαν την ατμόσφαιρα [...].¹⁴

Επεκτείνοντας τα προαναφερθέντα, το επόμενο σχετικό δημοσίευμα στα *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, το οποίο σχετιζόταν με την ένταξη της Πρέβεζας στο Ελληνικό Κράτος, είναι του Νίκου Δ. Καραμπέλα, αρκετά έτη αργότερα, τον Ιούνιο του 1991. Ευρισκόμαστε, πλέον, στη δεύτερη περίοδο έκδοσης του περιοδικού και ειδικότερα στο τεύχος 25, του πρώτου εξαμήνου του έτους.¹⁵ Στο άρθρο, υπό τον τίτλο «1912-1913. Από το ιδιωτικό αρχείο του Νίκου Καραμπέλα», ο συγγραφέας παρουσίασε δεκαπέντε καρτ-ποστάλ που σχετίζονταν με την απελευθέρωση της Πρέβεζας και της γύρω περιοχής, αποδίδοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, ευκρινώς την πολεμική ατμόσφαιρα των ημερών, λίγο προγενέστερα και μεταγενέστερα της απελευθέρωσης.¹⁶

Συνεχίζοντας, στο πεδίο των σχετικών άρθρων, πραγματοποιούμε ιδιαίτερη αναφορά στο τεύχος 27-28 του 1992, το οποίο και αποτελεί τον πρώτο αφιερωματικό τόμο των *Πρεβεζάνικων Χρονικών* για την απελευθέρωση της Πρέβεζας –«700 χρόνια Πρέβεζα, 80 χρόνια απελευθέρωσης»– και παρουσί-

¹³ ΚΑΤΣΑΟΥΝΗΣ 1978, 11.

¹⁴ ΚΑΤΣΑΟΥΝΗΣ 1978, 13-14.

¹⁵ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Β', Έτος 7^ο, τεύχ. 25, Πρέβεζα 1991.

¹⁶ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ 1991.

ασε τις ανέκδοτες εκθέσεις-αναφορές χρόνια μετά το γεγονός.¹⁷ Σκοπός της Συντακτικής Επιτροπής, με αυτήν την πρωτοβουλία έκδοσης, ήταν να συμβάλει στη μελέτη των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών θεσμών της εποχής, καθώς και στις αλλαγές που έγιναν στα πρόσωπα και τους κοινωνικούς θεσμούς. Άλλωστε, αυτές ήταν οι πτυχές εκείνες, που σφράγισαν την ιστορική διαδρομή της πόλης μετά την απελευθέρωση. Κοντολογίς, το πρώτο από τα τέσσερα σχετικά άρθρα, που αφορούσαν στην απελευθέρωση, ήταν η δημοσίευση της ομιλίας του καθηγητή Μιχαήλ Κατσαούνη, η οποία πραγματοποιήθηκε το 1992 στον Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Χαραλάμπους.¹⁸ Ομοίως, δημοσιεύθηκε και ο πανηγυρικός λόγος του συγγραφέα Λάζαρου Συνέσιου, τον οποίο εκφώνησε την ίδια ημέρα στη Θεοφάνειο Αίθουσα Τέχνης, με αξιοσημείωτη την παρουσίαση ανέκδοτων στρατιωτικών αρχειακών πηγών.¹⁹ Ακολουθώντας, ο Νίκος Δ. Καραμπέλας στο πολυσέλιδο άρθρο του με τον τίτλο «Εκθεση του ταγματάρχη Δημ. Δούλη για τη μάχη της Νικοπόλεως»²⁰ αποκάλυψε νέες πτυχές για τη μάχη, οι οποίες εναπόκεινται στα Αρχεία της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού και αφορούν στη μάχη της Νικόπολης. Το αφιέρωμα ολοκληρώνεται με τον λαογράφο Ανδρέα Καρζή και το άρθρο του με τον τίτλο «Η Πρέβεζα».²¹

Παραμένοντας, λοιπόν, σε αυτήν την κατεύθυνση, εντοπίζουμε το επόμενο σχετικό άρθρο για την απελευθέρωση της Πρέβεζας τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1996, και συγκεκριμένα στο 33^ο τεύχος των *Πρεβεζάνικων Χρονικών*.²² Ο συγγραφέας Γεώργιος Μουστάκης, στο άρθρο του υπό τον τίτλο «Πρόδρομοι αγωνιστές – Απελευθέρωση της Πρέβεζας», προβαίνει σε μία προσέγγιση των πολιτικοστρατιωτικών δομών και της ευρύτερης προετοιμασίας για την απελευθέρωση.²³ Αντλούμε, κατά συνέπεια, σημαντικές πληροφορίες για τη συμμετοχή των Πρεβεζάνων στον Μακεδονικό αγώνα και στο Ηπειρωτικό Κομιτάτο, δράσεις, οι οποίες συνέβαλαν στην προετοιμασία γενικότερα των Βαλκανικών πολέμων και ειδικότερα για την απελευθέρωση της Πρέβεζας. Επιπροσθέτως, πάντως, παρέθεσε και την αναφορά του Ρώσου προξένου Δημήτρη Σκέφερη, στην προϊσταμένη αρχή του, για το παρασκήνιο της αναίμακτης παράδοσης της Πρέβεζας.

Μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον μας από τα προαναφερθέντα, εστιάζουμε την προσοχή μας στο τεύχος 37-38,²⁴ όπου και εντοπίζεται το επόμενο σχετικό

¹⁷ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Β', Έτος 9^ο, τεύχ. 27-28, Πρέβεζα 1992.

¹⁸ ΚΑΤΣΑΟΥΝΗΣ 1992.

¹⁹ ΣΥΝΕΣΙΟΣ 1992.

²⁰ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ 1992β.

²¹ ΚΑΡΖΗΣ 1992.

²² *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Β', Έτος 13^ο, τεύχ. 33, Πρέβεζα 1996.

²³ ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ 1996.

²⁴ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Β', Έτος 18^ο, τεύχ. 37-38, Πρέβεζα 2001.

άρθρο. Ο επίτιμος πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου και πρόεδρος του Συμβουλίου του Παντείου Πανεπιστημίου, Γεώργιος Κούρτης δημοσίευσε στο περιοδικό την πανηγυρική ομιλία του, εκφωνηθείσα την 20^η Οκτωβρίου του 2000, υπό τον τίτλο «Η απελευθέρωση της Πρέβεζας: Αρχή νέας πορείας της Ηπείρου στην ανάπτυξη και τον πολιτισμό».²⁵ Ο συγγραφέας στο εμπνευσμένο του αυτό κείμενο προσδιόρισε τους όρους, τις σταθερές και τις προϋποθέσεις που η πόλη της Πρέβεζας, άγνωστη μέσα στο πλήθος των υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από τον Οκτώβριο του 1912, έγινε σύμβολο του αγώνα για την απελευθέρωση ολόκληρης της Ηπείρου και της Μακεδονίας. Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, ο συγγραφέας αναλύει όλες τις κοινωνικές και στρατιωτικές πτυχές που προηγήθηκαν της ημέρας της απελευθέρωσης.

Για τη συνέχεια εστιάζουμε τη προσοχή μας σε μία εξίσου πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη και κατά τη γνώμη μου, εξαιρετικά πρωτότυπη, στη σύλληψη του θέματος, υπό τον τίτλο «21 Οκτωβρίου 1912. Συνεπικουρες δυνάμεις».²⁶ Συγγραφέας είναι ο Λάζαρος Συνέσιος και το άρθρο δημοσιεύθηκε το 2005 στο τεύχος 41-42 των *Πρεβεζάνικων Χρονικών*.²⁷ Επρόκειτο, επί της ουσίας, για την επίσημη ομιλία για τον εορτασμό της 92^{ας} επετείου της απελευθέρωσης της Πρέβεζας το 2004. Αξίζει, ωστόσο, να γίνει ιδιαίτερη μνεία στο ότι το κείμενο παρουσιάζει, πέραν της δράσης του Στρατού Ήληας για τη μάχη της Νικοπόλεως, και την καθοριστική συνεισφορά και τη συνεπικουρία του Πολεμικού Ναυτικού, της Πολεμικής Αεροπορίας και του Υγειονομικού για την απελευθέρωση της Πρέβεζας.

Επεκτείνοντας τώρα τα προαναφερθέντα, εστιάζουμε το ενδιαφέρον μας στο τεύχος 43-44 (2007) των *Πρεβεζάνικων Χρονικών*,²⁸ στο οποίο ο διδάκτωρ του Πανεπιστημίου των Παρισίων Ιωάννης Ρέντζος δημοσίευσε την πανηγυρική του ομιλία για τα Ελευθέρια το 2007.²⁹ Εν προκειμένω, ο τίτλος της εργασίας είναι «Μητέρα πόλη με τα πρόσωπα που σε κατοικούν, κατοίκησαν και θα κατοικήσουν αδελφώνω και υπάρχω» και ο συγγραφέας επιχειρεί να μας ταξιδέψει επιτυχώς σε μία Πρέβεζα τουρκούπολη αρχικώς και ελλαδούπολη μεταγενέστερα, αντικατοπτρίζοντας στους σύγχρονους Πρεβεζάνους τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές δομές της εποχής.

Προχωρώντας, περαιτέρω, στα διαθέσιμα στοιχεία, διαπιστώνουμε ότι στο τεύχος 45-46 (2009) των *Πρεβεζάνικων Χρονικών*,³⁰ συμπεριλαμβάνεται και το πρωτότυπο άρθρο του Γεωργίου Κούρτη με τίτλο «Ύμνοι για την απε-

²⁵ ΚΟΥΡΤΗΣ 2001.

²⁶ ΣΥΝΕΣΙΟΣ 2005.

²⁷ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Β', Έτος 22^ο, τεύχ. 41-42, Πρέβεζα 2005.

²⁸ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Β', Έτος 24^ο, τεύχ. 43-44, Πρέβεζα 2007.

²⁹ ΡΕΝΤΖΟΣ 2007.

³⁰ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Β', Έτος 26^ο, τεύχ. 45-46, Πρέβεζα 2009.

λευθέρωση της Πρέβεζας από άγνωστα κείμενα».³¹ Ας σημειωθεί ότι ο συγγραφέας, μετά από έρευνα σε πολλές βιβλιοθήκες, εντόπισε άγνωστα κείμενα που περιγράφουν την απελευθέρωση της Πρέβεζας. Ειδικότερα, πρόκειται για τη μικρή έκδοση του 1914 του Αθανάσιου Τριγωνίδη με τίτλο *Η Μάχη της Νικοπόλεως και η Άλωση της Πρεβέζης*,³² καθώς για την προσφώνηση προς τον Ελληνικό Στρατό του Μητροπολίτη Ιωακείμ, όπως είναι δημοσιευμένη στο περιοδικό *Ιερός Σύνδεσμος* του 1912.

Ως κατακλείδα, πάντως, αυτής της περιήγησης στα *Πρεβεζάνικα Χρονικά* οφείλουμε να αποδεχθούμε ότι το μεγαλύτερο και πληρέστερο αφιέρωμα για το γεγονός της απελευθέρωσης της Πρέβεζας πραγματοποιήθηκε το 2013 από το τελευταίο τεύχος, με αφορμή τους εορτασμούς των 100 ετών από την απελευθέρωση.³³ Συγκεκριμένα, περισσότεροι από 20 ερευνητές και ιστορικοί προσπάθησαν να συμβάλουν, με την προσεγμένη γραφίδα τους, στην αναγκαιότητα της ανάδειξης της τοπικής κληρονομιάς και παρέδωσαν στην ιστοριογραφία ένα πολυσήμαντο πόνημα με πρωτότυπες μελέτες και συγκριτικές εργασίες. Για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού συμμετείχαν με κείμενά τους οι Σπύρος Σκλαβενίτης, Ιωάννης Ρέντζος, Νίκος Δ. Καράμπελας, Πέτρος Αρταβάνης, Λάζαρος Συνέσιος, Περικλής Σκέφερις, Καλλιόπη Πιλίλη, Κατερίνα Πάσχου, Ευάγγελος Αυδίκος, James Curlin, Δημήτρης Βογιατζής, Αθηνά Κωνσταντάκη, Δημοσθένης Δόνος, Σπυρίδων Πλουμίδης, Γιώργος Μουστάκης, Ανδρέας Καρζής και Κοσμάς Κοψάρης.

Γίνεται εύκολα ευδιάκριτο ότι το σύνολο των μελετών που περιλαμβάνονται στον τόμο εμπεριέχουν γνώση αλλά κυρίως αληθινή αγάπη για την Πρέβεζα και ανοίγουν νέους ορίζοντες στην έρευνα για την περιοχή της νοτιοδυτικής Ηπείρου και την περίοδο των Βαλκανικών πολέμων.

Μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον μας από τα προαναφερθέντα στο ίδιο το περιοδικό *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι στην πορεία της ύπαρξής του αποτελεί μία μεγάλη ανασκαφή σε θέματα της τοπικής ιστορίας. Παράλληλα, θεωρώ σθεναρώς ότι τα *Πρεβεζάνικα Χρονικά* με τη διευρυμένη θεματογραφία τους και την επιστημονική προσέγγισή της αποτελούν παράδειγμα έρευνας μιας τοπικής κοινωνίας. Συνεπώς, είναι χρήσιμα όχι μόνον για όσους ενδιαφέρονται ειδικά για την Πρέβεζα, αλλά γενικότερα για όσους ασχολούνται με την τοπική ιστορία, τον πολιτισμό και τις τοπικές ιδιαιτερότητες επιμέρους περιοχών. Ομοίως, και η δική μου ταπεινή εμπειρία, ως βοηθού έκδοσης και επόπτη του περιοδικού *Ηπειρωτικά Χρονικά* στα Γιάννενα, από το 2002, με έχει οδηγήσει στην άποψη ότι η μελέτη της ιστορίας επιβάλλεται να στρέφει την προσοχή της στην ανάδειξη της τοπικής κληρονομιάς.

³¹ ΚΟΥΡΤΗΣ 2009.

³² ΤΡΙΓΟΝΙΔΗΣ 1914.

³³ *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, Περίοδος Β', Έτος 30^ο, τεύχ. 49-50, Πρέβεζα 2013.

Συνεχίζοντας με μία άλλη διάσταση των δεδομένων, επιθυμώ να υπογραμμίσω ότι η έκδοση των *Πρεβεζάνικων Χρονικών* ενισχύει γενικότερα τις προσπάθειες για την ύπαρξη μνήμης και για τη διαφύλαξη της παράδοσης, ιδιαίτερα σε μία εποχή δύσκολη και ασταθή. Χωρίς αμφιβολία, λοιπόν, είναι μία πολύ σημαντική πρωτοβουλία αυτή της Δημοτικής Βιβλιοθήκης και των υπευθύνων της Συντακτικής Επιτροπής, όχι μόνον εκδοτικά, αλλά και συμβολικά, καθώς επικουρεί, σε όποιον βαθμό, τον σύγχρονο πολίτη που διαβάζει τα τεύχη να μην αποδομηθεί.

Κυρίες και Κύριοι, έχοντας αποκομίσει μία συνολική γνώμη επί του θέματος, αντιλαμβανόμαστε τελικώς ότι η 21^η Οκτωβρίου, ως ημερομηνία, δεν έχει μόνον ιστορικό χαρακτήρα για την Πρέβεζα, έχει, θα έλεγα, πολλαπλούς συμβολισμούς. Εξάλλου, σε μία εποχή ανασφάλειας και προβλημάτων, η ενθύμηση αυτού του ιστορικού γεγονότος, φανερώνει μηνύματα και ενσαρκώνει ερεθίσματα. Ενδεχομένως, ποτέ άλλοτε τα τελευταία χρόνια, η επέτειος της 21^{ης} Οκτωβρίου του 1912, σε τοπικό επίπεδο, και κατ' επέκταση η απελευθέρωση της Ηπείρου δεν έχει την επικαιρότητα που λαμβάνει σήμερα.

Τώρα, λοιπόν, το κεντρικό δίδαγμα, το οποίο αποτυπώνεται μέσα και από το τοπικό παράδειγμα της απελευθέρωσης της Πρέβεζας, για τη σύγχρονη εποχή μας, είναι η σημασία της επιμονής, της ενότητας και της πίστης σε έναν σκοπό, όπως ήταν ο χαρακτήρας των Βαλκανικών πολέμων. Και εδώ, η ιστορία έρχεται σταθερός βοηθός σε αυτήν την προσπάθεια.

Σας ευχαριστώ.

Βιβλιογραφία

- ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Ν.Α., 2015, Ο Φιλελληνισμός κατά τους Βαλκανικούς πολέμους: το παράδειγμα των Γαριβαλδινών στα Ιωάννινα το 1913, στο: Ν. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Λ. ΦΛΙΤΟΥΡΗΣ, ΑΝ. ΜΑΝΔΥΛΑΡΑ & Γ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ (Επιμ.), *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Φιλελληνισμός, το ενδιαφέρον για την Ελλάδα και τους Έλληνες από το 1821 ως σήμερα», Άρτα 5-7 Ιουλίου 2013*, Αθήνα, 803-824
- ΑΥΔΙΚΟΣ Ε.Γ., 2013, Πρέβεζα 1912. Η απελευθέρωση, οι εφημερίδες και η προοπτική της πόλης, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 49-50, 219-233
- ΓΕΣ = ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ, ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΡΑΤΟΥ, 1987, *Επίτομη Ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913*, Αθήνα
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ Ν.Δ., 1991, 1912-1913. Από το ιδιωτικό αρχείο του Νίκου Δ. Καραμπέλα, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 25, 64-72
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ Ν.Δ., 1992α, *Η απελευθέρωση της Πρέβεζας. Γεγονότα και μαρτυρίες του Οκτωβρίου 1912*, Αθήνα
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ Ν.Δ., 1992β, Έκθεση του ταγματάρχη Δημ. Δούλη για τη μάχη της Νικοπόλεως, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 27-28, 32-47
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ Ν.Δ., 2009, *Πρεβεζάνικα Χρονικά. 30 χρόνια (1978-2008)*, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 45-46, 319-345
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ Ν.Δ., 2014, *Πρεβεζάνικα Χρονικά. Ευρετήριο τευχών 1-50*, Πρέβεζα
- ΚΑΡΖΗΣ Α., 1992, Η Πρέβεζα, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 27-28, 111-115
- ΚΑΤΣΑΟΥΝΗΣ Μ., 1978, Πρεβεζάνικα ανέκδοτα. Η απελευθέρωση της Πρέβεζας. Από το ημερολόγιο του Ι. Ρέντζου και αναμνήσεις Ευκλείδη Τσακαλώτου, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 2 (περίοδος Α'), 8-14
- ΚΑΤΣΑΟΥΝΗΣ Μ., 1992, Πανηγυρικός, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 27-28, 11-16
- ΚΟΥΡΤΗΣ Γ.Ι., 2001, Η απελευθέρωση της Πρέβεζας: Αρχή νέας πορείας της Ηπείρου στην ανάπτυξη και τον πολιτισμό, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 37-38, 79-86
- ΚΟΥΡΤΗΣ Γ.Ι., 2009, Ύμνοι για την απελευθέρωση της Πρέβεζας από άγνωστα κείμενα, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 45-46, 217-223
- ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ-ΑΙΝΙΑΝ Ι.Κ., 1992, *Βαλκανικοί πόλεμοι 1912-1913*, Αθήνα
- ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ., 1999, Οι Βαλκανικοί πόλεμοι, στο: Χ. ΧΑΤΖΗΩΣΗΦ (Επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ού} αιώνα, τ. Α', μέρος 2^ο: Οι απαρχές 1900-1922*, Αθήνα, 163-169
- ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ Γ., 1996, Πρόδρομοι αγωνιστές – Απελευθέρωση της Πρέβεζας, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 33, 35-52
- ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ Ε.Ι., 1975, *Το αρχείο Ιωάννου Λάππα και Αντιγόνης Τζαβέλλα (1912-1913) και η απελευθέρωση των Ιωαννίνων*, Ιωάννινα
- ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ Ε.Ι., 1997, Από το Συνέδριο του Βερολίνου ως την απελευθέ-

- ρωση της Ηπείρου, στο: Μ.Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ (Επιμ.), *Ήπειρος, 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Αθήνα, 356-374
- ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Ν., 1977, Οι επιχειρήσεις στην Ήπειρο, στο: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ', Αθήνα, 302-314
- ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ Γ., 1977, Ο Ελληνισμός της Ηπείρου στις παραμονές της απελευθέρωσής του (1905 περ.-1912), *Δωδώνη ΣΤ'*, 355-375
- ΡΕΝΤΖΟΣ Γ., 2007, «Μητέρα πόλη με τα πρόσωπα που σε κατοικούν, κατοίκησαν και θα κατοικήσουν αδελφώνω και υπάρχω». 95 χρόνια από την απελευθέρωση της Πρέβεζας, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 43-44, 283-291
- ΣΒΟΡΩΝΟΣ Ν.Γ., 1994, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής ιστορίας*, Αθήνα
- ΣΙΟΡΟΚΑΣ Γ., 2000, *Col. Crosson-Duplessix: «Le siege de Janina»: Η τουρκική αμυντική οργάνωση των Ιωαννίνων σε σχέση με τις αντίπαλες γραμμές και τις επιχειρήσεις της απελευθέρωσης*, Ιωάννινα
- ΣΥΝΕΣΙΟΣ Λ., 1992, Απελευθέρωση της Πρέβεζας, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 27-28, 17-31
- ΣΥΝΕΣΙΟΣ Λ.Στ., 2005, 21 Οκτωβρίου 1912. Συνεπίκουρες δυνάμεις, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 41-42, 177-188
- ΤΡΙΓΟΝΙΔΗΣ Αθ., 1914, *Η Μάχη της Νικοπόλεως και η Άλωση της Πρεβέζης*, Αθήνα